

De invoering van de sociale chipkaart

Technologische vooruitgang of aantasting van de privacy?

Bart Cammaerts

Onderzoekscentrum Studies on Media Information & Telecommunication - Vrije Universiteit Brussel

Op 7 mei 1998 kondigde de regering met een zekere fierheid de sociale identiteitskaart aan. De kaart vervangt de huidige ziekenfondskaart door een chipkaart vergelijkbaar met de Protonkaart. Op die chipkaart kunnen een heleboel gegevens opgeslagen worden. De aard van de data die erop komen is op dit ogenblik nog beperkt: de identiteit van de verzekerde, zijn/haar sociaal zekerheidsnummer, zijn/haar rijksregisternummer en alle gegevens met betrekking tot de sociale verzekering. Het vooropgestelde en aangekondigde doel is een verregaande administratieve eenduidigheid, die naar men hoopt ook een - in het post-Maastricht tijdperk altijd welkome - kostenbesparing zal meebrengen.

Vooruitgang?

De overheid stelt de sociale chipkaart voor als een onvermijdelijke technologische vooruitgang die ons ten goede zal komen. Maar is dat zo?

De eerste kaart wordt gratis bedeeled, maar op termijn is het niet uitgesloten dat we zullen moeten betalen voor 'onze' sociale chipkaart. Het KB dat de invoering van de kaart regelt (KB van 18 december 1996) stelt duidelijk dat de regering, bij monde van de Koning: "de voorwaarden, de termijnen en de nadere regels voor de uitreiking, vervanging en vernieuwing van de kaart" kan bepalen. Gaat het op een bedrag te eisen voor de verplichte 'sociale' kaart? De verzekerden en de werkgevers komen via de sociale bijdragen al gedeeltelijk tussen in de financiering van het nieuwe systeem. Bovendien werd de chipkaart ook ingevoerd om kosten te besparen bij de administratie sociale zaken en de ziekenfondsen (minder portkosten, minder kaarten, minder papierwerk). Het zou nogal kras zijn

ons dubbel te doen betalen voor een kaart die besparend werkt.

Spijtig genoeg is dat niet de enige bedenking die ik heb bij de invoering van de sociale chipkaart. De kaart zal ook gebruikt worden als controle-instrument. Hoofdstuk 11 van het KB betreffende de uitvoeringsmodaliteiten (KB van 22 januari 1998) draagt de veelzeggende titel "Controle en Toezicht". Er wordt een opsomming gegeven van personen aan wie de verzekerde verplicht is zijn kaart te overhandigen. Bij elke consultatie bij een arts of in een ziekenhuis, bij de apotheek en bij het ziekenfonds en bij elk contact met een fiscale administratie moet de verzekerde zijn kaart afgeven. De werkgever, zijn sociaal secretariaat en de arbeidsgeneeskundige dienst hebben het recht de kaart op te vragen. En ook RVA-inspecteurs mogen de chipkaart lezen. Ten slotte wordt in het KB gesteld dat elke verzekerde zijn kaart bij zich moet hebben op de werkplaats. Tijdens een televisieoptreden liet CVP-minister van tewerkstelling en arbeid Miet Smet er overigens geen twijfel over bestaan dat de kaart gebruikt zal worden in de strijd tegen het zwartwerk.

Fiscale toepassing van de kaart

De regering legt de nadruk op de technische mogelijkheden van het systeem. Eerste Minister Jean-Luc Dehaene verwoordt dat treffend: "Als het principe van de chipkaart zou worden uitgebreid naar andere sectoren van de sociale zekerheid en ook tot het hele fiscale luik, dan zou dat kunnen leiden tot een beduidende vereenvoudiging en normalisering van de uitwisselingsprocedures die momenteel plaatsgrijpen tussen de verschillende economische en sociale actoren

van ons land”.

Bij de maatschappelijke implicaties van de kaart staat de regering echter niet stil. Geheel binnen de logica die Dehaene schetst, moet de verzekerde zijn sociale chipkaart voorleggen aan RVA-inspecteurs en aan de fiscale administratie. Het doemscenario van de fiscus die toegang heeft tot het medische dossier van de belastingbetaler komt zo erg dichtbij.

In het officiële discours wordt de fiscale toepassing van de chipkaart echter weggemoffeld. In de publiciteitscampagne wordt er met geen woord over gerept. Integendeel, de chipkaart wordt er voorgesteld als een dienst en zeker niet als een controle-instrument. Ondanks het feit dat de fiscale doelstelling van de chipkaart in wel acht artikels van het desbetreffende KB voorkomt, staat noch in de publicitaire bijlage, noch in de folders, noch in de begeleidende brief dat je verplicht bent je kaart te tonen aan de fiscale administratie.

Zelfs al wordt ons voorgespiegeld dat de fiscale diensten de kaart enkel zullen gebruiken als identificatiemiddel, dan nog moeten we op onze hoede zijn. De regering kan namelijk op ieder ogenblik beslissen nieuwe gegevens toe te voegen aan de kaart. De artikels die betrekking hebben op het fiscale gebruik van de kaart zijn voldoende vaag gehouden, opdat nieuwe toepassingen snel doorgevoerd kunnen worden. Dat betekent een verhoogd risico voor de aantasting van de privacy.

Gevaren voor de privacy

Voor zover ik weet zijn er vijf instanties die zich hebben uitgesproken tegen het gebruik van de sociale chipkaart voor andere doeleinden dan sociale. Reeds in 1986 bepaalde de Raad van Europa in een aanbeveling dat de persoonlijke gegevens niet buiten het kader van de sociale zekerheid gebruikt mogen worden, tenzij de betrokken persoon daar zijn toestemming voor geeft of tenzij er garanties voorzien zijn in de interne wetgeving. Hiermee geeft de Raad van Europa aan dat voor het fiscaal gebruik van de sociale chipkaart de expliciete toestemming van de verzekerde essentieel is. Ook de Raad van State stelde zich vragen bij het feit dat de verze-

kerde zijn kaart moet tonen in het kader van zijn fiscale verplichtingen. De Raad van State had niet enkel problemen met de juridische grond waar de regering zich op baseert om het gebruik van de sociale chipkaart uit te bereiden tot de fiscale administratie. Hij verwees ook naar het gevaar voor de aantasting van de privacy die deze uitbreiding in zich draagt. Zo moet, volgens de Raad van State, “de vraag worden gesteld of de regeling, zoals die in het ontwerp is uitgewerkt, niet van aard is afbreuk te doen aan de waarborgen welke op het vlak van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zijn vervat”. Hoewel de regering naliet de Commissie ter Bescherming van de Privacy om een advies te vragen, formuleerde deze instelling zijn reserves. In haar advies herinnert de Commissie aan het finaliteitsprincipe. Dit principe wil dat het gebruik van persoonlijke gegevens beantwoordt aan strikt gedefinieerde doeleinden. Volgens de Commissie is de wettelijke omkadering van de sociale chipkaart m.b.t. dit finaliteitsprincipe onvoldoende duidelijk. September 1998 formuleerde het Controle Comité van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid een negatief advies wat betreft het gebruik van de kaart door de administratie voor directe belastingen. De kritiek sloeg voornamelijk op het feit dat het KB de doelstelling van dit gebruik niet preciseert. Ten slotte wees de Nationale Raad van de Orde van Geneesheren de overheid erop dat het toekennen van een identiek identificatienummer voor sociale zekerheid, fiscaliteit en rijksregister en de mogelijkheid om verschillende databestanden te koppelen, het risico op schending van de privacy aanmerkelijk doen toenemen.

Overheden beseffen nog te weinig dat privacybescherming in toenemende mate gegarandeerd zal moeten worden. Zeker als we dit benaderen in het licht van de vervaging tussen publieke en private sfeer. Persoonlijke informatie is geld waard - denk maar aan de voordelen die verbonden zijn aan de getrouwheidskaart van je supermarkt. Meer en meer zal de overheid een cruciale rol moeten vervullen als beschermer, hetzij van consumenten, hetzij van haar burgers. Het is de overheid die erop moet toezien dat onze gegevens niet gebruikt of misbruikt wor-

den door derden. Anderzijds is het net de overheid die de meeste en gevoeligste informatie over ons bezit. Evenwicht brengen in dit spanningsveld wordt één van de grote uitdagingen voor de toekomst.

Vertrouwen in de overheid

In België wordt hoogdringendheid ingeroepen om de sociale chipkaart erdoor te drukken. In andere landen heeft men daarvoor vijf tot tien jaar nodig. Vanwaar bij ons zo'n haast dat zelfs democratische procedures met de voeten worden getreden? Waarom wordt het publiek debat uit de weg gegaan? Uit ervaringen in ondermeer Quebec, Nederland, Frankrijk en Duitsland, blijkt dat een gezonde en geloofwaardige reflectie over deze problematiek geen overbodige luxe is. Door de Commissie ter Bescherming van de Privacy wordt een publiek debat trouwens aanbevolen.

Ik heb geen bezwaren tegen het invoeren van een sociale chipkaart op zich. Evenmin tegen de idee om op die kaart ook medische gegevens op te slaan. Waar het mij om gaat, is dat dit op een doordachte, transparante en inzichtelijke manier gebeurt. Het gebrek aan transparantie inzake de toekomstige prijs van de kaart en haar toepassingsmodaliteiten is immers nefast voor de reeds geschonden vertrouwensband tussen burgers en overheid.

Socioloog Anthony Giddens stelt dat het ver-

trouwen in het maatschappelijk systeem een dynamisch concept is waaraan gewerkt moet worden. Reeds enkele jaren staat de kloof tussen burger en overheid centraal in het politieke discours. Op het vlak van de daden merken we echter al te vaak dat er in tegengestelde richting 'gewerkt' wordt. De invoering van de sociale chipkaart is daar een voorbeeld van.

Is het onredelijk om van de overheid een publiek debat over de chipkaart, meer transparantie en respect voor de adviezen van democratische en representatieve instellingen te eisen? Diezelfde overheid is immers enkel in staat de cruciale rol van 'beschermer' te vervullen, als zij door haar burgers als legitiem en te vertrouwen wordt beschouwd. Vertrouwen kan enkel groeien bij kennis van elkaars motieven en mogelijkheden. De manier waarop de overheid de sociale chipkaart introduceert is niet de goede methode om dat vertrouwen en die legitimiteit (te rug) te verdienen, integendeel.

Dit artikel is het resultaat van het interuniversitair project 'Onderzoek en Interdisciplinaire evaluatie van de Informatie Samenleving: netwerken, gebruikers en rol van de overheid'. Dit project wordt gefinancierd door de federale Dienst voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden. Partners zijn SMIT (VUB), LENTIC (Ulg) en CITA/CRID (Fundp). Zie ook Dieng, D., *Votre nouvelle carte de sécurité sociale: outil de contrôle? instrument fiscal?*, *Tendances*, 25 juni 1998.